

POSTANOWIENIE

5 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska

na posiedzeniu niejawnym 5 września 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa A.K.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z 16 marca 2023 r., I ACa 872/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego postanowienia.**

A.W.

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Obowiązkiem skarżącego jest

sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do przytoczonych przesłanek, a rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o których jest mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z powołaniem się na art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 2 k.p.c. a mianowicie nieważność postępowania spowodowaną: - „brakiem prawidłowego umocowania osoby podpisującej apelację powoda do zastępowania powoda w niniejszej sprawie”; - „tym, iż w drugiej instancji orzeczenie zostało wydane przez Sąd Apelacyjny w składzie jednoosobowym, podczas gdy z treści art. 367 § 3 k.p.c. wynika, iż w postępowaniu apelacyjnym Sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku”. Skarżący zaznaczył również, że „w przypadku uznania zarzutów dotyczących nieważności postępowania wskazanych powyżej za niezasadne, na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. jako przyczyny kasacyjne wskazuje oczywistą zasadność skargi kasacyjnej dotyczą tego, że: - Sąd Apelacyjny błędnie uwzględnił roszczenie odsetkowe i zasądził na rzecz powoda ustawowe odsetki za opóźnienie liczone od kwoty 106 715,28 zł od dnia 1 sierpnia 2019 r. (tj. od dnia następującego po dniu złożenia odpowiedzi przez pozwanego na reklamację powoda), albowiem winny być one ewentualnie zasądzone od dnia wymagalności roszczenia powoda o zwrot nienależnego świadczenia – który to moment zgodnie z uchwałą 7 sędziów SN z dnia 7 maja 2021 r., sygn. akt III CZP 6/21 posiadającą moc zasady prawnej wraz z uchwałą SN z dnia 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22 – stanowi dzień złożenia przez należycie poinformowanego przez sąd konsumenta (powoda) oświadczenia o wyrażeniu/odmowie zgody na objęcie dobrowolnym system ochrony konsumenckiej, które to oświadczenie zostało złożone przez powoda na rozprawie w dniu 20 kwietnia 2022 roku, a wobec uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji zarzutu zatrzymania, odsetki w niniejszej sprawie w ogóle nie powinny zostać zasądzone”; ewentualnie „na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. [...] z uwagi na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, wywołujące w orzecznictwie rozbieżne oceny prawne oparte o dyspozycję

art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 k.c., polegające na konieczności ustalenia czy istnieje prawna możliwość wydzielenia z klauzuli ryzyka walutowego (rozumianej jako klauzula waloryzacyjna, w znaczeniu podstawy określenia salda zobowiązania kredytowego po dokonaniu indeksacji oraz jako klauzula waloryzacyjna przy określaniu wysokości zobowiązań z tytułu spłaty poszczególnych rat kredytu części abuzywnej, a co za tym idzie utrzymanie w mocy umowy kredytu z dnia 22 sierpnia 2008 roku, po wyeliminowaniu z niej tych części postanowień uznanych za abuzywne (mechanizmu stosowania klauzuli indeksacyjnej w oparciu o klauzulę kursową), jako zgodnej z przepisami prawa krajowego – *vide* np. wytyczne zawarte w wyroku SO w Łodzi z dnia 3 stycznia 2023 r., sygn. akt II C 1434/21, zdanie odrębne Sędziego Sądu Najwyższego Władysława Pawlaka, złożonego do Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2022 roku w sprawie o sygn. akt II CSKP 701/22”.

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa, powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako na przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga wskazania na problem o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie i wymagający pogłębionej wykładni. Skarżący powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których ono powstało. Zagadnienie powinno być ponadto „istotne” z uwagi na wagę problemu interpretacyjnego, którego dotyczy dla systemu prawa. Skoro jednak skarga kasacyjna jest wnoszona w konkretnej sprawie, to zarówno charakter rozpoznawanego roszczenia, jak i ustalony przez sądy *meriti* stan faktyczny, którym Sąd Najwyższy byłby związany (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.), musi pozostawać w związku z przedstawionym przez skarżącego zagadnieniem prawnym i pozwalać na jego rozstrzygnięcie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że uzasadnienie oczywistej zasadności skargi kasacyjnej jako przesłanki jej przyjęcia do rozpoznania wymaga powołania się na kwalifikowaną postać naruszenia zaskarżonym orzeczeniem przepisów prawa materialnego lub procesowego i przeprowadzania wyводу zmierzającego do jego wykazania. Oczywistość

naruszenia ma miejsce wówczas, gdy jest ono widoczne *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia. Szczególna podstawa przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga samodzielnego czyli odrębnego od podstaw kasacyjnych wskazania i wykazania naruszenia konkretnego przepisu prawa (procesowego lub materialnego), które jest oczywiste i bez wątpliwości prowadzi do stwierdzenia, że objęty skargą wyrok jest wadliwy i dlatego skarga powinna zostać przyjęta do rozpoznania.

Zgłoszona przez skarżącego nieważność postępowania w zakresie dotyczącym braku stosownego pełnomocnictwa do zastępowania strony powodowej w postępowaniu apelacyjnym oraz jej uzasadnienie wskazują ogólnie na nieprzedłożenie stosownego umocowania do działania w imieniu i na rzecz powoda w sprawie o ustalenie i zapłatę. Niezależnie od tego, że braki formalne złożonego pisma procesowego zostały zbadane przez Sąd Apelacyjny na etapie wstępnej kontroli środka zaskarżenia, trzeba stwierdzić, że treść dołączonego do akt pełnomocnictwa substytucyjnego jest jednoznaczna. Na etapie przedsądowym Sąd Najwyższy nie dostrzegł, żeby w sprawie zachodziło prawdopodobieństwo spełnienia przesłanki nieważności postępowania z uwagi na wadliwą reprezentację powoda. Dodatkowo kwestia ta nie została podniesiona ani wytknięta przez skarżącego na etapie postępowania apelacyjnego, lecz także w dalszej części skargi kasacyjnej, co mogłoby choćby pośrednio zwiększyć prawdopodobieństwo dostrzeżenia ziszczenia się przesłanki nieważności.

Nie ma także podstaw do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na zarzucaną przez pozwanego nieważność postępowania, którą pozwany wywodzi z art. 367 § 3 zdanie pierwsze k.p.c. w związku z art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2023 r., poz. 1327) i uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasady prawnej – z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, gdyż ustalony w tej uchwale sposób wykładni

powołanych przez pozwanego przepisów ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w postępowaniu apelacyjnym od jej wydania.

Nie sposób też stwierdzić, że Sąd Apelacyjny rażąco i w sposób dostrzegalny na pierwszy rzut oka dopuścił się naruszenia przepisów, dotyczących zasadności zasądzenia roszczenia odsetkowego powoda wobec uwzględnienia zarzutu zatrzymania zgłoszonego przez skarżącego. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 14 grudnia 2023 r., C-28/22, przyjął bowiem, że „art. 6 ust. 1 i 7 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności stoją na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą w sytuacji, gdy umowa kredytu hipotecznego zawarta przez przedsiębiorcę z konsumentem nie może już pozostać wiążąca po usunięciu nieuczciwych warunków zawartych w tej umowie, przedsiębiorca ten może powołać się na prawo zatrzymania umożliwiające mu uzależnienie zwrotu świadczeń otrzymanych od tego konsumenta od przedstawienia poprzez niego oferty zwrotu świadczeń, które sam otrzymał od tego przedsiębiorcy, lub gwarancji zwrotu tych ostatnich świadczeń, jeżeli wykonanie przez tego samego przedsiębiorcę tego prawa zatrzymania powoduje utratę przez rzeczono konsumenta prawa do uzyskania odsetek za opóźnienie od momentu upływu terminu nałożonego na danego przedsiębiorcę do wykonania świadczenia po tym, jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu świadczeń zapłaconych mu w wykonaniu tej umowy”. Trybunał podkreślił, że skuteczność skorzystania z rozwiązań przewidzianych wspomnianą dyrektywą, dopuszczającą możliwość powoływania się na występujące w umowie nieuczciwe warunki umowne, byłaby zagrożona, gdyby konsumenci zostali narażeni na ryzyko nieotrzymania odsetek za opóźnienie od kwot, które powinny im zostać zwrócone ze względu na nieważność takiej umowy od momentu upływu terminu nałożonego na przedsiębiorcę do wykonania świadczenia, po tym jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu tych kwot.

Co więcej, TSUE w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22, przypomniał, że „wykładnia prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy, a tym samym otrzymania wynagrodzenia za korzystanie z tego kapitału przez konsumenta, przyczyniłaby się do wyeliminowania

odstraszającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez uznanie za nieważną tej umowy i tym samym zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13”. Z tego względu TSUE przyjął, że dyrektywa wyklucza również przyznanie bankowi rekompensaty w formie zmniejszenia rekompensaty żądanej przez danego konsumenta z tytułu zwrot kwot zapłaconych przez niego w wykonaniu rozpatrywanej umowy do wysokości równowartości odsetek, jakie bank otrzymałby, gdyby umowa kredytu pozostała w mocy.

W tym kontekście należy dostrzec rozważanie Sądu Apelacyjnego, który uwzględnił zarzut zatrzymania, dochodząc do wniosku, że po stronie skarżącego istnieje wierzytelność o zwrot spełnionego przez niego świadczenia, a wysokość jej nie budzi wątpliwości. Sąd odwoławczy wytłumaczył, że podążając za ideą efektywności ochrony prawnej udzielonej konsumentowi dyrektywą 93/13 nie uwzględnił natomiast zarzutu w zakresie szerszym niż to konieczne dla zabezpieczenia roszczenia skarżącego, dotyczącego „wynagrodzenia za korzystanie z kapitału”, czym wpisał się w aktualnie ukształtowaną, korzystną dla konsumentów linię orzeczniczą Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie ma obecnie rozbieżności ani wątpliwości, a istotne zagadnienie prawne sformułowane przez skarżącego zostało już dostatecznie wyjaśnione. Jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH S.A., Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty.

Wyliminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sąd *meriti* rozważył tę kwestię, uznając, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się o jej nieważności (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, na przykład przez odwołanie się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych normami zawartymi w przepisach wskazanych przez strony, w tym także stosowania przy zastosowaniu art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Stwierdzenie nieważności umowy mieści się w zakresie sankcji, jaką Dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Zagwarantowana konsumentom przez przepisy tej dyrektywy ochrona ukierunkowana jest m.in. na osiągnięcie skutku prewencyjnego, o czym mowa w jej art. 7, tj. zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. Wbrew zatem twierdzeniom pozwanego, nie byłoby uprawnione zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, polegającymi np. na odwołaniu się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. Rozwiązanie takie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy 93/13.

W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych normami zawartymi w przepisach wskazanych przez pozwanego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie (przeważnie słownej) treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Samo postanowienie może bezpośrednio kształtować prawa i obowiązki tylko w sensie normatywnym, wpływając na zakres i strukturę praw lub obowiązków stron. Taka

interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzule abuzywne pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

W razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. oraz – co do kosztów postępowania – art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 7 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935), orzeczono jak w postanowieniu.

A.W.

[ms]